

PÄLKÄNEEN RAUNIOKIRKON KOEKAIVAUS
1992

Timo Jussila
Mikroliitti Oy

SISÄLTÖ

Kaivauksen tarkoitus	3
Työvoima ja kustannukset	3
Mittaukset ja kaivaustekniikka	3
Kaivaushavainnot	4
Alue 1	4
Alue 2	5
Alue 3	5
Alue 4	6
Alue 5	6
Alue 6	6
Alue 7	7
Löydöt	7
Pälkäneen rauniokirkon kaivauksessa löytyneet luut:	8
Kirkon itäseinän vierestä, ulkopuolelta, alueilta 3 ja 4.	8
Kirkon itäseinän vierestä, ulkopuolelta, Alueelta 4.	8
Alue 5	9
Johtopäätökset	10
Jatkotoimenpiteet	12
DIALUETTELO:	13
KARTTA 1	15
KARTTA 2	16
KARTTA 3	17
KARTTA 4	18
KARTTA 5	19
LIITE 1: VALOKUVAT	20

PÄLKÄNEEN RAUNIOKIRKON KOEKAIVAUS 1992

Kaivauksen tarkoitus

Kaivauksen tarkoituksena oli tiedustella sopiva juoksutusviemäriin paikka. Viemäriin rakennus liittyy rauniokirkon laajempaan restaurointisuunnitelmaan. Kirkon sisäpuolen lattia viettää voimakkaasti itään. Kirkon kaakkoisnurkan lattiapinta (maapohja) on 37 cm syvemmällä kuin pääoven suussa länsipäässä. Tämän johdosta sadevesi kertyy kirkon itäpäähän, jossa se aiheuttaa talvella jäätyessään vaurioita seinän perustuksille. Kirkon itäseinän kaakkoisnurkka onkin laskenut ja sen ulkopuolinen nurkkakivi haljennut. Viemäri on tarkoitus puhkaista kirkon kaakkoisosassa seinän läpi n. 50-80 cm syvyydessä. Restaurointisuunnitelmassa on esitetty kaksi vaihtoehtoista viemäriin paikkaa, toinen itäseinällä ja toinen eteläseinällä. Nyt suoritetun koekaivauksen tarkoituksena oli tiedustella ko. paikat ja kaivausten tulosten perusteella valita vaihtoehtoista "vähemmän tuhoava", sekä tutkia tieteellisin menetelmin viemäritöiden vaatima alue kirkon sisä- ja ulkopuolella. Tilaajan pyynnöstä tehtiin myös muita pienempialaisia tutkimuksia, joilla pyrittiin selvittämään kirkon perustamistapaa, sekä myöhemmän täytteen paksuutta eri osissa kirkon sisäpuolella.

Työvoima ja kustannukset

Kenttätyöt suoritettiin lyhyen valmisteluvaiheen jälkeen 22.6. - 3.7. Kaivausta johti Timo Jussila. Kaivauksen johtaja hoiti myös dokumentoinnin, sekä jälkityöt kokonaisuudessaan. Kaivajina olivat FM Panu Nykänen ja fil. yo. Karim Peltonen, molemmat kokeneita ja kenttätöissä harjaantuneita arkeologeja. Työpäivä venyi parhaimmillaan kaksitoistatuntiseksi. Hyvä sää edesauttoi tutkimuksen onnistumista. Kaivauksella vieraili HII Petri Nykänen, joka perehtyi kaivauksessa esiin tulleeseen luumateriaaliin. Kenttätöitä valvoi ja ohjasi Museoviraston rakennushistorian osaston tutkija Tapio Seger.

Kaivauksen kokonaiskustannukset olivat 43000:- . Tarkempi selvitys kaivauksen kuluista on esiraportissa (6.7.92)

Mittaukset ja kaivaustekniikka

Kirkon sisäpuoli ja ympäristö oli vaaittu aiemmin museoviraston toimesta (kartta 1). Vaaitusten nollaisobaasi on kirkon pääoven porraskivessä, minkä suhteen kaikki kor-

keusmittaukset on tehty. Kartoissa olevat mittalukemat ilmoittavat siis korkeuden tähän porraskiveen nähden. Kaivauksella mitatut korkeudet ovat yleensä porraskiven alapuolella eli negatiivisia lukuja. Kaivauksen kartat ja profiilipiirroksat on piirretty 1:50 mittakaavaan. Yleiskartat ovat n. 1:500 mittakaavassa, pienennettyinä museoviraston suunnitelmakartasta (kuten kartta 1).

Kaivaus on jaettu alueisiin 1-7. Alueet kaivettiin yleensä tasokaivauksena n. 10-20 cm:n kerroksina, sen mukaan miten maakerrokset tai paljastuvat rakenteet määräisivät. Paljastuneet tasot dokumentoitiin piirtämällä. Kaivauskuopan seinistä piirrettiin leikkausprofiileja. Pienemmät alueet kaivettiin yhtenä kerroksena. Vaikka kaivaus suoritettiinkin pääosin tasokaivaustekniikalla, muodostettiin kerrokset ja niiden alaiset tasopinnot paljastuvien rakenteiden ja maakerrosten mukaisesti. Taso dokumentoitiin vasta kun maakerros tai rakenne muuttui huomattavasti.

Kaivaustyö tehtiin pelkoilla, mutta myös lapiolla kaivettiin pienempiä kaivausaloja ja laajempien alueiden pintakerroksia. Kaivettu maa seulottiin, lukuunottamatta alueen 5 ja 6 maita. Kaikkiaan kaivettiin n. 29 m², 35-210 cm syvyyteen. Kaivausalueet aidattiin aina ja peitettiin pressuilla yöksi, syvimät kuopat katettiin lisäksi kannella.

Kaivauksen päätyttyä alueet jätettiin täyttämättä. Alueet peitettiin huolellisesti tukevilla lautakansilla, sekä aidattiin. Alue 3 ja 4 ainoastaan aidattiin syvintä kuoppaa lukuunottamatta, joka myös katettiin tukevalla kannella.

Kaivaushavainnot

Alue 1

Alue 1 sijoittuu kirkon sisäpuolelle itäseinän viereen ja kaakkoisnurkkaan (kartta 2 ja 3). Alueen pinnassa on n. 10-15 cm paksu hiekkakerros (resentti). Tämän alla on hiekansekainen runsaasti tiili- ja lastimurskaa sisältävä n. 10-15 cm paksu kerros. Itäseinän vieressä ei hiekkakerrosta ole, sensijaan tiilimurskakerros tulee täällä pintaan. Itäseinän vieressä maa-aines oli myös saveksisempaa pintakerroksissa. Noin 30 cm:n syvyydessä alkaa erottumaan selvästi 4 erilaista ilmiötä (kartta 3.2). Alueen pohjoisosassa paljastuu tiheän, selvästi ladotun kiveyksen pinta jossa maa-aines on soraista mutta myös savespitoista hiekkaa. Alueen keskellä on itä-länsi suunnassa tasarakeisen hiekan muodostama lähes kivetön vyöhyke. Kivetön vyöhyke jatkuu edelleen itäseinän viertä kaakkoisnurkkaan muodostaen "I" muotoisen alueen. Eteläsakara on kuitenkin sekoittuneempaa ainesta, multaisempaa. Alueen lounaisnurkassa on runsaasti kiviä, ladotun tuntuisesti. Tätä kivikkoa reunusti tumma maaraita ja maa-aines kivikossa oli hyvin tummaa ja hiilistä. Syvemmälle tämä kivikko ei ainakaan pohjoisreunastaan ulotu, samoin tumma maa-aineskerros osoittautui ohueksi (ks kartta 2 ja 3, sekä profiilli B). Alueen kivetön osa kaivettiin syvemmälle, noin 80 cm:n syvyyteen. Samalla alue ulotettiin eteläseinään.

Alueen pohjoisosan kiveys jatkui ainakin 90 cm:n syvyyteen ladottuna kiveyksenä. Rakennelma saatta olla alttarin perustusrakennelman reunaa. (ks. profiili D).

Noin 60 cm syvyydeltä paljastui jonkinlainen tiilirakennelma. Rakennelma osoittautui kuitenkin varsin suppeaksi. Tiilien päällä oli isoja kiven lohkareita. Tiilet vaikuttivat paikoilleen asetetuilta, joskaan mikään huolellisest laadittu rakennelma ei ole kyseessä, jos rakennelma ollenkaan. Tiilikerroksen alla oli hiekkaa.

Kirkon itäseinässä ja koillisnurkassa oli n. 30-40 cm:n syvyydessä kaksi maan täyttämää koloa, yksi itäseinällä ja toinen aivan nurkassa eteläseinällä (ks. valokuvat 2 ja 3). Koloja koverrettiin kymmenkunta senttiä seinään tavoittamatta seinäkiveystä.

Alue 1:n keskiosa ja kaakkoisnurkka kaivettiin n -120 cm:n syvyyteen 0 tasosta eli poraskiven tasosta alaspäin, paikalla olevasta maanpinnan tasosta n. 80 cm syvyyteen.

Alue 2

Alue 2 on eteläseinän kupeessa, suurinpiirtein itäisen ikkunan alla. Alueen pintaosa koostui ohuesta täytemaahiekasta, jonka alla oli parikymmentä senttiä paksu tiili-laastimurskakerros. Tämän alla oli hiekkakerros. Heikkakerroksen pinnassa erottui noki-likamaa alue, sekä maatuneen laudan jäänteitä mustina läikkinä (ks kartta 2). Alueelta paljastui tumman likamaan keskeltä kallon kalotti. Alueella oli runsaasti ihmisen luita heti tiilimurskakerroksen alalaidasta alkaen.

Paikalla vaikuttaa olevan hajonnut, kenties hajoitettu, hauta-arkku. Luista päätellen hiekkakerros on "hautauskerrosta". Aluetta ei kaivettu syvemmälle, koska tässä vaiheessa ei katsottu aiheelliseksi ryhtyä kaivamaan ja tutkimaan varsinaisia hautauksia, joita lienee ehjänä jäljellä syvemmällä.

Alueiden 1 ja 2 välille avattiin oja, joka viettää alueen 2 kaivaustasosta (-70) alueen 1 syvempään kaivaustasoon (-110). ojan eteläreunassa havaittiin sama likamaaraita kuin alueen 1 lounaisnurkassa. Likamaaraita ja tumma-alue näytti kääntyvän tässä eteläseinää kohden, joten 1. alueen eteläpuolinen ohut (kiveys ja) likamaa-alue on noin 1.8 m x 1.8 m laajuinen nelikulmio eteläseinän vieressä.

Tästä ojasta löytyi rautainen kynttiläruunun koriste (ks. luku löydöt).

Alue 3

Alue 3 on kirkon itäseinän ulkopuolella, kaakkoisnurkassa. Alueelta paljastui kivirakennelma (kartta 4). Rakennelma on 3 x 3 m kokoinen suorakaiteen muotoinen kiveys, jonka yksi reuna on itäseinän kupeessa. Paikalle on kaivettu syvä kaivanto, reilusti metriä syvempi, joka on täytetty eri kokoisilla kivillä, siten että kivien välissä on reilut raot. Rakennelma on reunustettu jyrkeillä kivillä jotka ovat huolellisesti paikoilleen asetettuja. Reunakivet on asetettu siten, että kivi on puoliksi kaivannon päällä ja puoliksi kaivannon ulkopuolella. Kaivannon syvyyttä ei saatu selville. Kivien raoista mitattiin syvimmi-lään -165 cm korkeusluku eli tällä kohdalla 130 cm syvyys kiveyksen pinnasta. Kiveyksestä löytyi yksi 1700-luvun raha, mutta samoilla tasoilla oli myös 1960-70 luvun pullon

korkkeja.

Kiveyksen itäpuolella maalaji vaihettuu syvemmällä siltiksi (hienohieta-hiesu silmämääräisesti arvioituna), kun se lännempänä, eli lähempänä seinää on hiekkaa-hienoahiekkää.

Alueen pohjoisreunalle, seinän viereen, eteläseinästä 3 m pohjoiseen, kivrakennelman kupeeseen kaivettiin metrin syvyinen kaivanto. Maaperä oli lähes kivetöntä hiekkää, joka muuttui syvemmällä hienoaineksisemmaksi. Tällä kohdalla oli pintamaassa runsaasti luita, tosin epäjärjestyksessä, joten mitään ehjää hautausta ei tavattu. Kaivanto osittaa viereisen kiveyksen rakennetuksi, koska kiviä ei sen ympärillä muualla ole. Kaivannosta paljastui -82 tasossa (eli tässä kohtaa 82 cm:n syvyydessä) kirkon peruskiveys, joka tulee tässä syvyydessä seinälinjasta n. 40 cm ulos (vertaa alue 6).

Alue 4

Alue 4 on heti alueen 3 pohjoispuolella, kapea koeala. Alueelta löytyi runsaasti epäjärjestyksessä olevia luita heti 10 cm syvyydeltä alkaen. Ehjiä hautauksia ei paikalla ole. Alue on kauttaaltaan hiekkää, pinnassa on jonkun verran tiiltä ja laastin muruja. Alue kaivettiin n. 20 cm:n syvyyteen. Alueelle tehtiin syvempi koekuoppa, josta todettiin maalajin vaihtuvan saviseksi (eli siltiksi) n. -57 tasolla eli tällä kohden n. 50 cm:n syvyydellä. Tämä hienoaineksinen kerros vaikutti melko häiriintymättömältä ja tiiviiltä, joten hautauksia paikalla ei syvemmällä liene.

Alue 5

Alue 5 on neliömerin kokoinen koekuoppa kirkon itäseinästä 10 m itään (kartta 4). Paikalla ei havaittu rakennelmia eikä erityisiä maakerroksia. Maalaji on pintamultakerroksen alla hienoaineksista hiekkää, ei kuitenkaan niin savista ja silttimäistä mitä havaittiin alueen 3 laidoilla ja alueen 4 pohjassa! Kuoppa kaivettiin runsaan metrin syvyyteen. Koekuopasta löytyi luita, täysin epäjärjestyksessä ja sekaisin. Paikalla ei ole ehjiä hautauksia. Kuoppa peitettiin kaivauksen lopuksi, kuoppaan haudattiin kaikki kaivauksella esiin tulleet ihmisen luut.

Alue 6

Alue 6 on neliömetrin laajuinen kuoppa kirkon pohjoisseinällä, ulkopuolella. Kuopan tarkoituksena oli tutkia kirkon perustamistapaa. Kuoppa kaivettiin niin syväälle, että päästiin kirkon perustusten alapuolelle. Kirkon kiviperustus ulottui 1.90 cm:n syvyyteen. n. 70 cm:n syvyydessä kirkon ulkoseinä leveni 40 cm seinälinjasta ulospäin. Kuopan sivuprofiileissa erottui alkuperäisen perustamiskaivannon täyttämisen jäljet tummina raitoina. Kuopasta tuli luita n. 70 cm:n syvyyteen. Kuopan pohjalla peruskivien kupeessa oli puinen jousi.

Alue 7

Alue 7 on kirkon länsiosassa, sisäpuolella. Alue on viisi metriä pitkä ja 0.5 m leveä "viillos". Tämän tarkoituksena oli selvittää pintakerrosten paksuus ja löytöisyys, sekä voidaanko sisälattia tasoittaa siirtämällä länsipäästä pintamaata itäpäähän. Alue kaivettiin n. 30-35 cm syvyyteen, eli samaan tasoon kuin maan pinta kirkon kaakkoisnurkassa (-37 tasoon). Paikalla on ohut hiekkakerros, jonka alla on 20-25 cm paksuinen tiilimurskakerros. Tämän alta alkaa hiekkakerros, jossa ei ainakaan ensimmäisen 10 cm:n syvyydellä ole mitään löytöjä, kuten luita tai hautaukseen viittaavaa jäämistöä. Tämän kaivannon perusteella voidaan todeta, että länsipään maata voi huoletta kuoria n. 30 cm syvyyteen asti.

Löydöt

Alueilta 1-3 löytyi pintakerroksista runsaasti **lasinsiruja, ikkunalasia ja pullolasia**. Lasimateriaalista otettiin mukaan näytteet. Alueelta 1 löytyi kaunis pienen lasipikarin levennetyn suuosan kappale.

Kaikilta alueilta löytyi **rautanauloja**, josta otettiin mukaan näytekappaleet.

Alueelta 1, itäseinän vierestä kiveyksen kupeesta n. 40 cm:n syvyydestä **rautaesine**, mahdollisesti osa on peräisin lippaan kannesta.

Alueelta 1 löytyi **tekstiilin kappale**, jonka arvosta tai iästä ei saatu selkoa. tekstiilinpala otettiin talteen.

Alueiden 1 ja 2 välisestä ojasta löytyi **rautainen kynttiläkruunun koriste**, joka Ars Fennican mukaan lienee peräisin "Taivaallinen Jerusalem" -nimisestä kynttiläkruunutyypistä. (ks. valokuva ja dia). Esine toimitettiin välittömästi kaivauksen päätyttyä Kansallismuseon konservointilaboratorioon.

Alueelta 3 löytyi **1700-luvun raha**.

Alueelta 6 löytyi 190 cm:n syvyydestä peruskivien vierestä **jousi**. Jousi on 120 m pituinen osa, josta on sahattu pois noin kolmannes. Jousi on profiililtaan nelikulmainen (ks valokuva). Jousi pakattiin heti löytymisen jälkeen tuorekelmuun ja jätesäkkiin. Jousi toimitettiin heti kaivauksen päätyttyä Kansallismuseon konservointilaboratorioon.

Alueelta 1 otettiin talteen **muototiili**, ns. "cahmpinonin muotoinen". Tiili tuli alueen keisosasta n. 70 cm:n syvyydestä.

Lisäksi talteen otettiin näytepala laastista (alueelta 1), sekä **maa-ainesnäyte** alueen 6 kuopasta.

Kaikilta kaivausalueilta löytyi **ihmisen luita**, sekä jonkun verran myös linnun luita, mahdollisesti naakan. Luumateriaali otettiin väliaikaisesti talteen, eikä sitä jätetty jäte-maakasoihin. Kaivauksen päätyttyä luut haudattiin alueen 5 pohjalle. Kuoppa täytettiin.

Pälkäneen rauniokirkon kaivauksessa löytyneet luut:

Hll Petri Nykänen tarkasti Mikroliitti Oy:n suorittamassa Pälkäneen rauniokirkon kaivauksessa löytyneet pään luut 1.7.1992. Muuta luumateriaalia , joka sisälsi mm. raajojen luita ja kylkiluita ei luetteloitu.

Kirkon itäseinän vierestä, ulkopuolelta, alueilta 3 ja 4.

1. Os. Mandibulae, Os. Maxillae, fem,
Vainajan ikä n. 35-40 vuotta. Alaleuan poskihampaat D 46-47 irronneet yli puolivuotta , mutta ei enemmän kuin vuosi ennen kuolemaa. D48 katkennut. Progeeninen purenta ts. alaleuka normaalia eteentyöntyneempi. Leukanivelkuopan compactassa artroottisia, ilmeisesti reuman aiheuttamia muutoksia.
2. Kallo, miehen.
Kallon vasenpuoli painunut sisään. Vainajan ikä noin 35 vuotta. Processus alueolaariksi vaurioita hampaiden ympärillä kauttaaltaan hampaistossa, ien tulehduksen aiheuttamia.
3. Os. Mandibulae, fem.
Vainajan ikä yli 60 vuotta. D34.44 ovat olleet kuollessa paikallaan. Kaikki taammat poistettu tai irronneet alle vuosi ennen kuolemaa.

Kirkon itäseinän vierestä, ulkopuolelta, Alueelta 4.

4. Os. Maxillae, fem.
Vainajan ikä noin 50 vuotta. D 23 ja 26 paikallaan. D 26 karies nelospinnalla. Hyvin kuluneet hampaat. Os. Maxillae kiero.
5. Lapsen kallon osia.
6. Lapsen kallon osia.
7. Voimakasrakenteisen miehen luita.

8. Os. Mandibulae, mask.

Vainajan ikä noin 45-50 vuotta. D 48, viisudenhammas mesioangulaarinen, retinoitunut ja tulehtunut. Vainaja on kärsinyt pahasta perikoronitiitista. D 37 irronnut, jonka jälkeen D 38 on lähtenyt pois. Leukaluu on murtunut edestä oikealta D 43 kohdalta ja vasen kondyyli poikki (leukanivel). Vamman on todennäköisesti aiheuttanut vasen alakoukku isku leuan oikeaan syrjään. Kuu-
luu mahdollisesti kuolemaan johtaneisiin vammoihin.

Alue 5

9. Os. Mandibulae, mask.

Vainajan ikä yli 30 vuotta. Hyvä hampaisto, vähän kuluneet hampaat. Kuollessa täysi hampaisto, ei ienvaurioita. Löydettäessä D38, 37, 36, 44, 47 ja 48 puuttuvat.

10. Os. Mandibulae, mask.

vainajan ikä noin 50 v, järeäleukainen. Suhteellisen hyväkuntoiset hampaat, puuttuu D 33-43. Muut edelleen paikallaan. Karies D47, 48 ja 37 buccaalisesi, todennäköisesti aiheuttanut särkyä. jinkinverran ientulehdusta, mutta ei niin paljon kuin muilla.

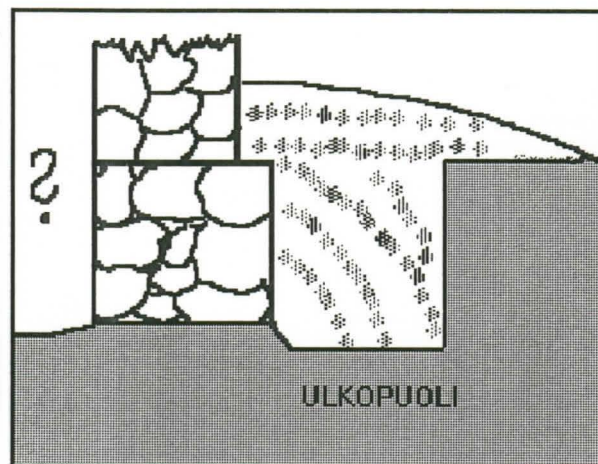
Yleisesti hampaiden yläpinnat ovat värjäytyneet, mutta puhtaat. Hampaiden puuttuminen saattaa viitata puutostauteihin tai sairauksiin. Muutamissa tapauksissa esiintynyt karies liitetään yleensä korkeaan elintason ja sokeripitoiseen ruokavalioon.

Johtopäätökset

ilmiöt:

1. Kirkon sisäpuolella on pinnassa ohut hiekkakerros, 5-15 cm paksu. Hiekkakerroksen alla on laasti- tiilimurskakerros, paksuudeltaan 10-30 cm. Tiilimurskakerroksen alla on hiekkakerros. Hiekkakerroksessa on 5-15 cm syvyydeltä alkaen ihmisen luita. Luut ovat ainakin hiekkakerroksen yläosassa hajallaan ja sekaisin. Hautaukset ovat sekoitettuja. Syvemmällä hiekkakerroksessa on *mahdollisesti* ehjiä hautauksia (tätä ei varmistettu).
2. Kirkon sisäpuolella (Alue 1) kaakkoiskulmassa on itäseinää vasten kivetty rakennelma, 20-90 cm syvyydessä nykyisestä maan pinnasta. Kyseessä lienee **alttarin perusta**.
3. Eteläseinää vasten (Alue 1) on n. 30 cm:n syvyydessä suunnikkaan muotoinen ilmiö, 1.8 x 1.8 m laajuinen. Ilmiö on hiiliraidalla rajattu likamaa-alue, joka on osittain kivetty. Kyseessä saattaa olla **sivualttarin perusta**.
4. Em. rakenteiden välillä on kivetön hiekk-alue, joka ulottuu kaakkoisnurkkaan. Vaikuttaa siltä, että vyöhyke on kaivanto, **oja**. On mahdollista, että vesiongelmia on aiemminkin yritetty korjata, kaivamalla alttareiden välistä oja kaakkoisnurkkaan, missä seinässä on n. 50 cm:n syvyydellä koloja (joiden ulottuvuus jäi selvittämättä). Tämä mahdollinen oja saattaa liittyä samalla kohden ulkopuolella olevaan kivirakennelmaan (Alue 3). Saattaa olla että ilmiö 3, sivualttarin perustaksi epäilty ilmiö, onkin ojasta kaivettua maata, jätemaata!
5. Ilmiön 3 alla on saviaineksinen maakerros (ehdottomasti ihmisen tekemä), joka nousee itäseinää vasten. Kyseessä saattaa olla ojarekennelmaan liittyvä eristekerros (?).
7. Alueella 3 on epäillyn ojan kohdalla 60 cm:n syvyydellä mahdollinen **tiilirakennelma**, tiililattia. Onko kyseessä alkuperäisen lattian jäännös, vai ojakaivantoon liittyvä rakenne?
8. Kirkon ulkopuolella itäseinää vasten, kaakkoisnurkassa on 3 x 3 m kokoinen ja yli 1.3 m syvyinen **kivirakennelma** (Alue 3). Kyseessä saattaa olla juoksutuskaivo, tai salaojarekennelma, joka saattaa liittyä alueen 1 mahdolliseen ojakaivantoon. Rakennelma on silttimaassa! Silttimaata ei kuitenkaan ole kauempana rakennelmasta! Rakennelma ja samoin kirkon kaakkoisnurkka on mahdollisesti rakennettu savilinssin päälle, mistä johtuu nurkan vajoaminen ja vesiongelmat. Näitä ongelmia on yritetty korjata rakentamalla jouksutuskaivo ja viemäri. Toinen mahdollisuus on, että kaivanto ja kivirakennelma on vuorattu savimaalla (ainakin 1 m päähän rakennelman reunoista). Tällöin kyseessä tuskin on juoksutuskaivo, ehkäpä oikea kaivo ?. Rakennelman ajoitus on epäselvä.

9. **Kirkon perustus** on kiviperustus, joka ulottuu 1.9 m:n syvyyteen. Noin 70-80 cm:n syvyydessä kiviperustus levenee kirkon ulkoseinän linjasta 40 cm ulospäin. Kirkko on perustettu kaivamalla seinän levyinen + 2 m leveä kaivanto seinälinjan kohdalle. Kaivanto on ollut 1.2 - 1.4 m syvä. Peruskivet on asetettu kaivantoon. Maan pinnan tasolla seinä on ohentunut 40 cm. Kaivanto on täytetty ja seinän viereen on kasattu 70 -80 cm hiekkaa alkuperäisen maan pinnan yläpuolelle.:

Jatkotoimenpiteet

Löytöjen osalta on kiinnitettävä huomio jousen ja kynttiläkruunun osan konservointiin. Jousesta pitäisi määrittää puulaji, mikäli puulaji osoittautuu marjakuuseksi, on löytö sensaatio, koska tällöin kyseessä on aito ns. pitkäjousi. Mikäli puulaji on jotain muuta kuin marjakuusta on jousi pitkäjousen kopio, edelleenkin hyvin merkittävä löytö. Jousesta pitäisi tehdä radiohiilianalyysi hiukkaskiihdyttimellä.

Kaivaustoimenpiteiden osalta jatkotoimia on tietenkin mietittävä kysymyksenasettelun perusteella, ellei kyseeseen tule pelastuskaivausluonteinen kaivaminen, jolloin kaivauskohteet määräytyvät suoritettavien muiden toimenpiteiden mukaan.

Kirkon ulkopuoli, seinään vierustat, osoittautuivat varsin mielenkiintoisiksi kohteiksi. Löytyihän näiltä alueilta kivirakennelma ja jousi. Alueen 3 kivirakennelma, jonkinlainen kaivo, jäi kesken tutkituksi. Rakennelman pohjaa ei tavoitettu, samoin rakennelman ja seinän perustusten liitoskohta jäi tutkimatta. Jos nyt rakennettava juoksutusvesiputki sijoitetaan kivirakennelman kohdalle, niin samalla voisi koneiden avulla (mitä ei ollut kaivauksella käytettävissä) perata rakennelman pohjaa esille seinän vierestä. Samalla voisi pyrkiä etsimään ajoittavaa materiaalia kaivannon pohjasta. Rakennelmaa ympäröivän silttimaan laajuus ja luonne (onko kyseessä kannettu tavara vai primääri sedimenttirakenne) pitäisi ehkä selvittää pohjatutkimuksin.

On harkittava voiko uuden juoksutusvesiputken vetää seinän läpi kivirakennelman kohdalla, vai olisiko syytä sijoittaa putki heti rakennelman pohjoispuolelle, niille kohdin mihin kaivettiin syvä kuoppa rakennelman kupeeseen seinän viereen, n. 3 m:n päähän ulkoseinän kaakkoisnurkasta (alue 3). On myös huomattava, että seinä on leveämpi n. 70 cm syvyydestä alaspäin.

Kirkon sisäpuolella on odotettavissa hajalöytöjä, hautauksia, sekä perustusrakenteita.

Espoo 7.8.1992

Timo Jussila
Mikroliitti Oy

DIALUETTELO:

Kuvaaja Timo Jussila, Mikroliitti Oy, ellei toisin mainittu.

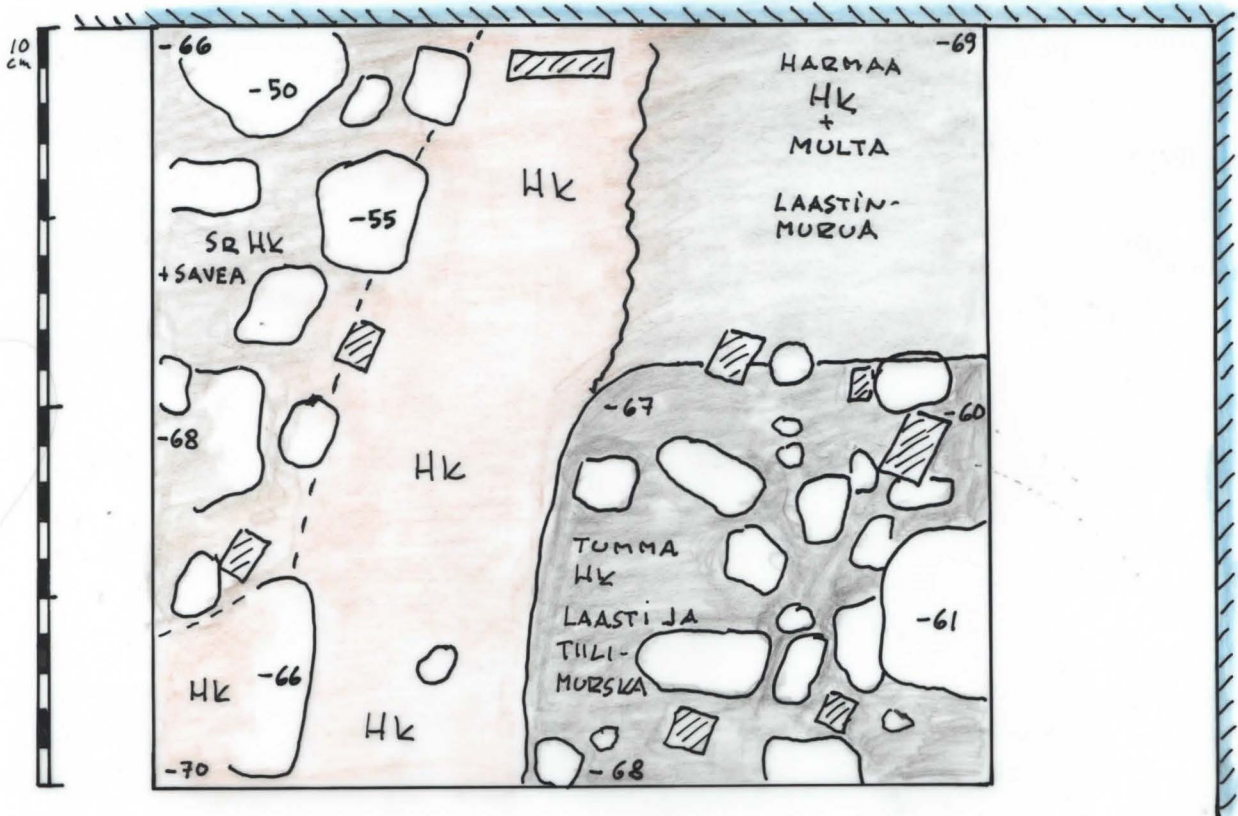
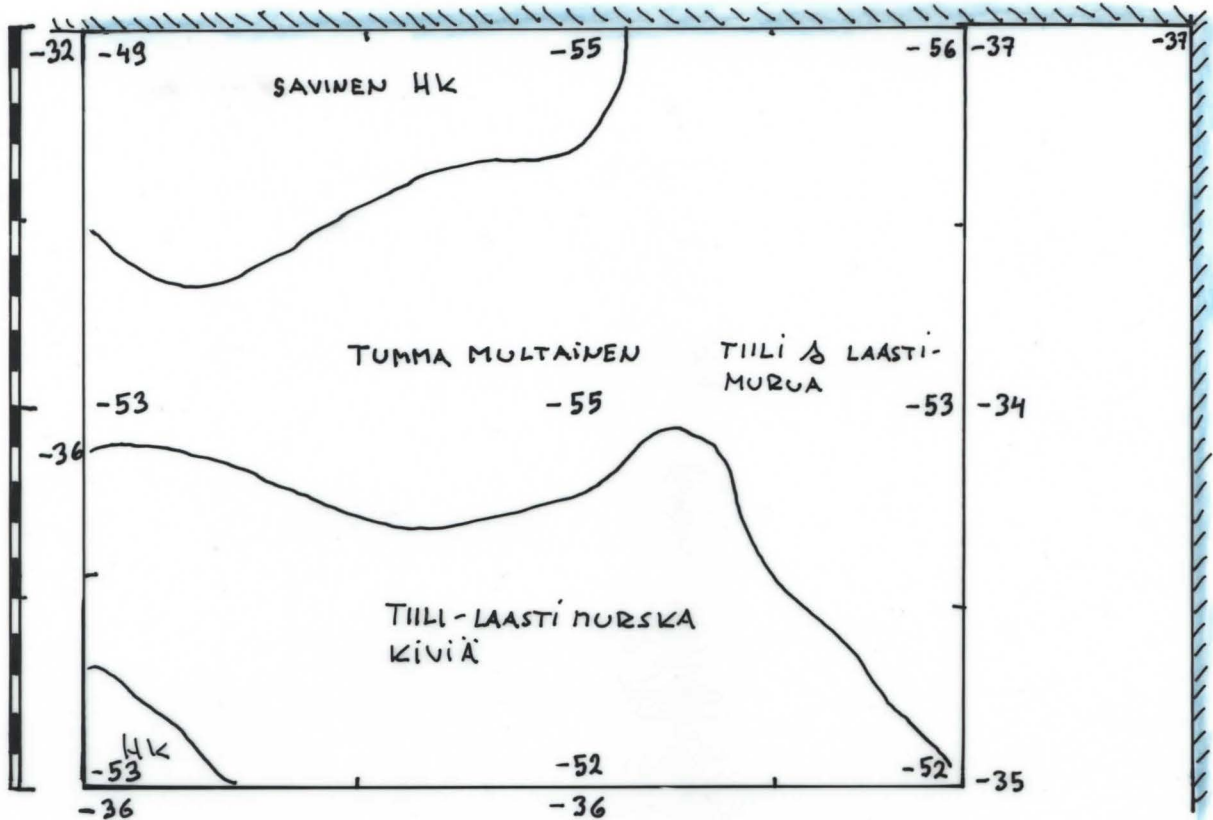
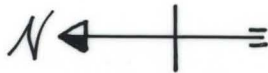
1. Alue 1. Tasokuva. Pintaosa n. 15 cm:n syvyydessä. Kaivamassa FK Panu Nykänen ja opiskelija Karim Peltonen.
2. Alue 1. Tasokuva. Pintaosa n. 30 cm:n syvyydessä. Alueen rakenne hahmotuu. Pohjoislaidalla tulee näkyviin tiivis kiveys, keskellä on löysän hiekan muodostama "käytävämäinen" kivetön alue, etelälaidalla tumma hiilipitoinen maa, jonka länsipuolisko on hyvin kivinen. Kuvattu itään.
3. Alue 1. Tasokuva, keskiosaa kaivettu hieman syvemmälle.
4. Alue 1. Tyokuva, alueen keskiosaa syvennetään edelleen. Työssä FK Panu Nykänen ja opiskelija Karim Peltonen.
5. Alue 1. Profiili D, pohjoiseen oikealla itäseinä. Ladottu kiveys.
6. Alue 1, Profiili D myöhemmässä vaiheessa, vasemmalla alueita 1 ja 2 yhdistävän ojan itäosaa, mistä löytyi "taivallinen Jerusalem" rautakoriste.
7. Alue 1, Profiili A, kuvattu etelään.
8. Alue 1, Profiili B, kuvattu etelään. Myöhemmin profiilia kaivettiin pari kymmentä senttiä pois, etelään. Kuvassa näkyvä tilanne jatkui aivan taaempaan näkyvän kiveykseen asti. Kiveys ei ulotu syvemmälle.
9. Alue 1, Profiili B, yksityiskohta, savinen kerros näkyy harmaana raitana.
10. Alue 2, Yleiskuva, aluetta avataan, työssä FK Panu Nykänen ja opiskelija Karim Peltonen. Kuvattu kaakkoon.
11. Alue 2, Tasokuva, pintaosa kaivettu n. 15 cm:n syvyyteen. Pintamaa tiili ja laastimurskaa.
12. Alue 2, Tasokuva. Kaivettu n. 35-40 cm:n syvyyteen. Etualalla pilkottaa kallon laki. Mahdolliset hajotetun arkun jäänteet näkyvät mustina nokilaikkuina (puuta).
13. Alue 2, itäprofiilia. Huomaa sama nokiraita, mikä näkyy myös alueen 1 louhaisosassa tiilimurskakerroksen alla ja hiekkakerroksen päällä n. 35 cm:n syvyydessä.

14. Alue 1-2 välinen oja, eteläreunassa näkyy nokiraita, tiili-laastimurskan alaisessa hiekkakerroksessa. vrt, profiili B:n nokiraita samassa kerroksessa.
15. Alue 1-2 välinen oja, itäpää profiilin D vieressä. Kuvan keskellä profiilissa on rautainen kattokruunun koriste ("Taivaallinen Jerusalem") in situ, paljastumassa. Koriste ulottuu vielä syvemmälle.
16. Alue 1-2 välinen oja. Rautakoriste esiin kaivettuna, in-situ.
17. Yleiskuva, museoviraston tutkija Tapio Seger valokuvaa aluetta 1. Kuvattu länteen.
18. Yleiskuva kirkon sisältä itään. Kaivausta valmistellaan. Oikealla seula, jonka läpi kaivetun maan kaadettiin, vasemmalla tutkija Seger.
19. Yleiskuva itään. Aluetta 1 mitataan ennen kaivausta. Edessä tutkija T. Seger, Fk Nykänen ja fil.yo Peltonen mittaavat.
20. Alue 3. Aluksi avattu pieni osa alueesta, jota myöhemmin laajennettiin. Kiveyksen pinta näkyvissä. Kuvattu länteen.
21. Alue 3. yleiskuva. Kiveyksen itä- ja pohjoisreuna näkyvissä. Kiveyksen pinta esillä. Kiveyksen reunoja ei ole vielä kaivettu esiin.
22. Alue 3. Kiveyksen pinta, kuvattu pohjoiseen. Kiveyksen reunakiviä ei ole vielä kokonaan kaivettu esiin. Kuva P. Nykänen.
23. Alue 3. Kiveyksen pintakiviä on poistettu. Kiveyksen reunakiviä ei ole vielä kokonaan kaivettu esiin. Vasemmalla itäseinä. Kuva P. Nykänen.
24. Alue 3. Kiveyksen eteläosa. pintakiviä on poistettu. Eteläiset reunakivet ovat vielä kokonaan esiinkaivamatta. Vasemmassa ylänurkassa näkyy itäisiä reunakiviä. Kuva P. Nykänen.
25. Alue 6. Jousi in-situ, peruskivien alla ja vieressä, n. 190 cm:n syvyydessä. Panu Nykäsen jalat. Kuva P. Nykänen.

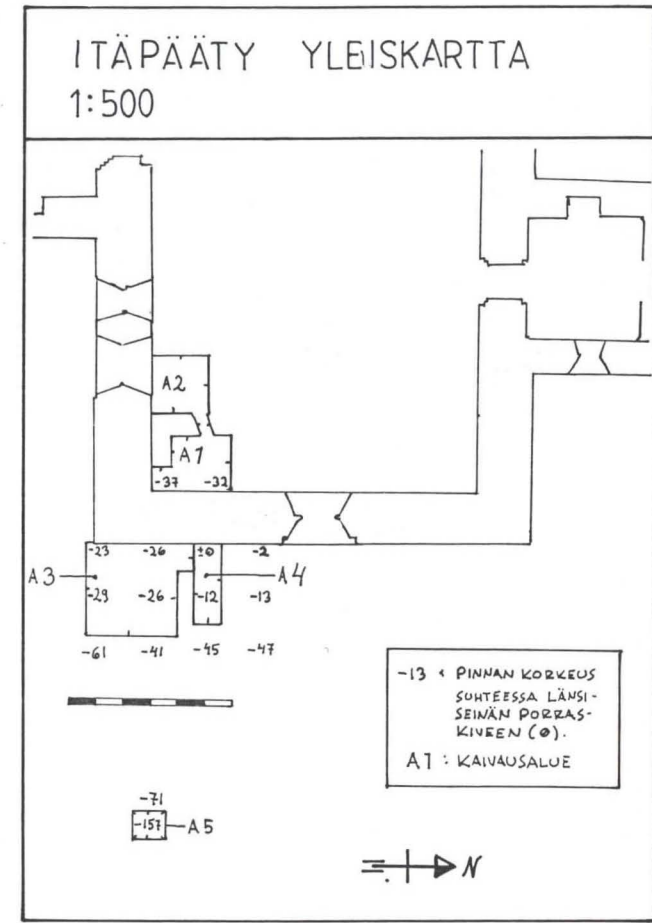
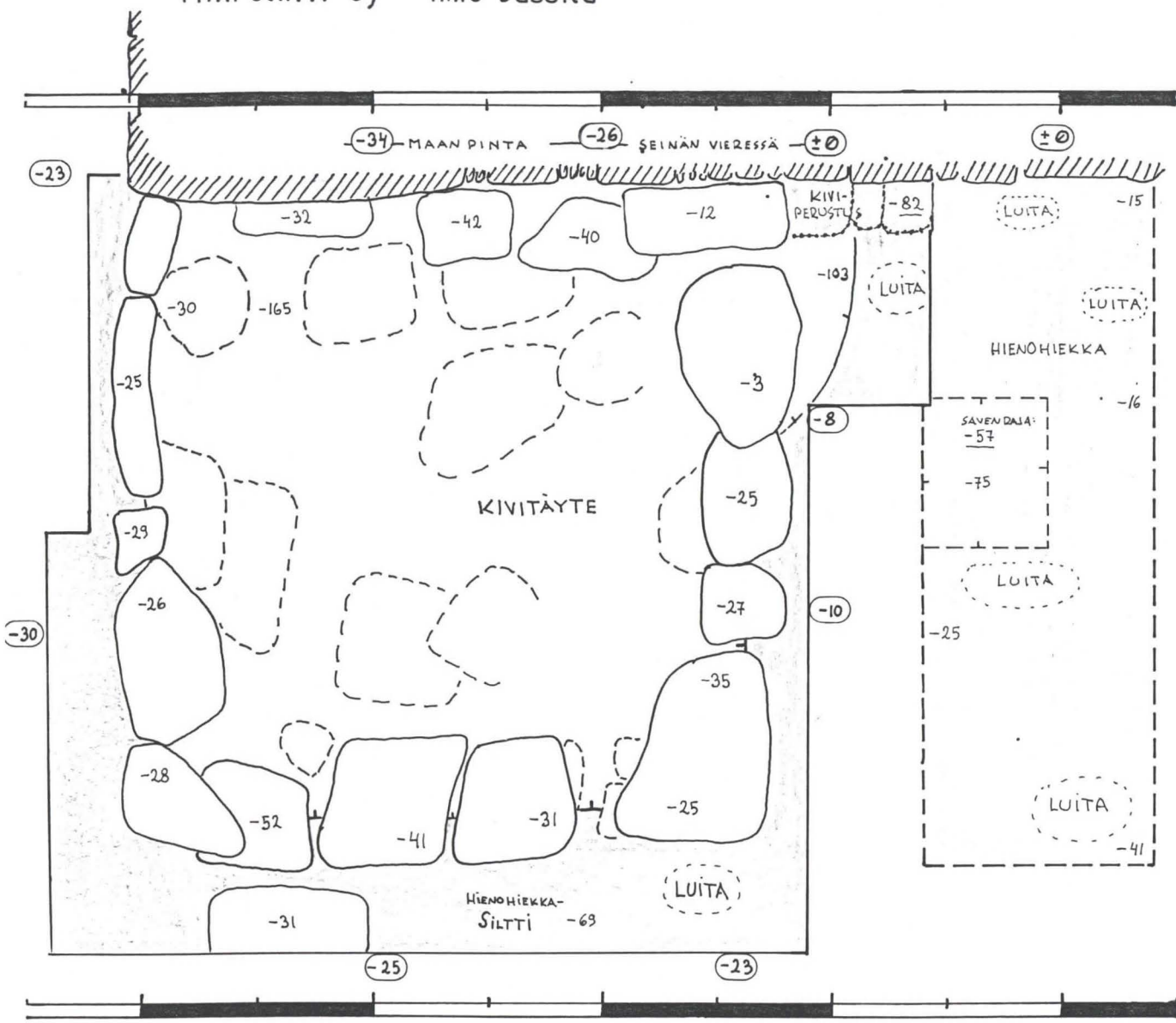
PÄLKÄNEEN RAUNIOKIRKKO ALUE 1 PINTAOSA

KOEKAIVAUS 1992
T. JUSSILA Mikrolähti Oy

MK 1:50

10 cm

-23 MAAN PINNAN KORKEUS SUHTEESSA LÄNSIPÄÄDYN PORRASKIVEN (±0)

-31 KIVEN HUIPUN KORKEUS - " - " - "

-103 KAIVETUN ALAN POHJAN KORKEUS - " - " - "

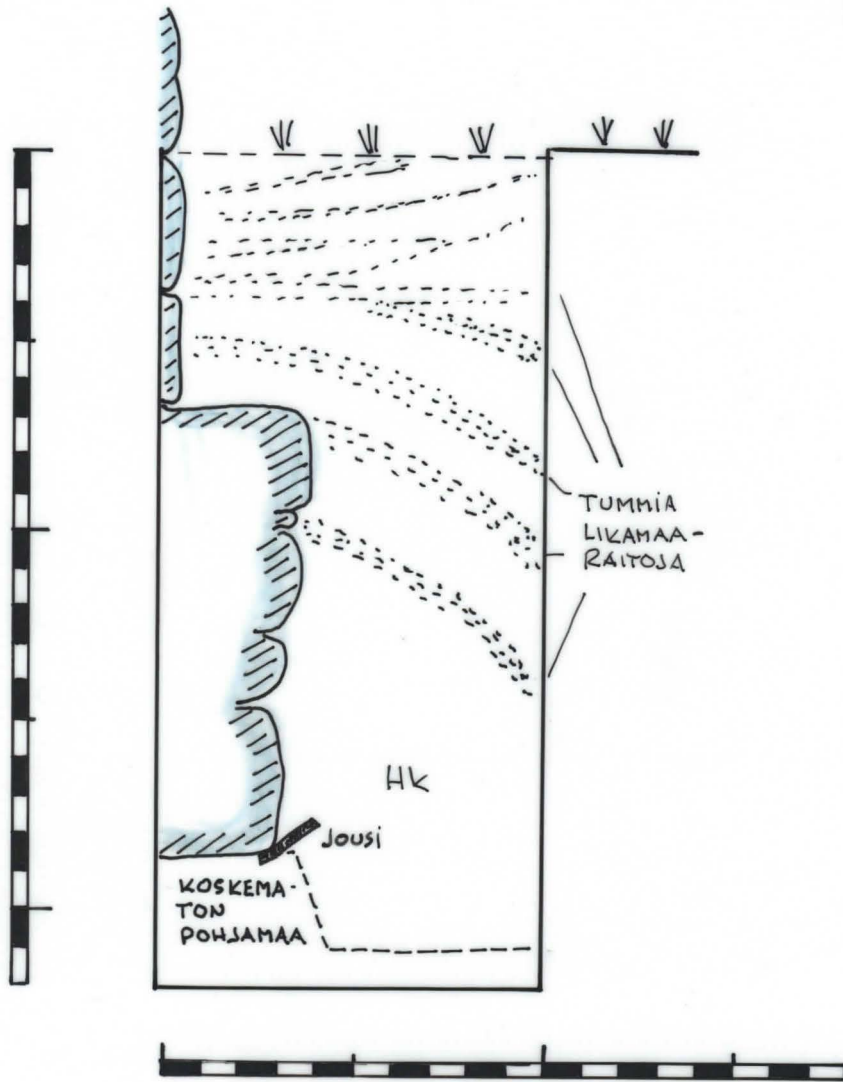
PÄLKÄNEEN RAUNIOKIRKKO

KOEKAIVAUS 1992

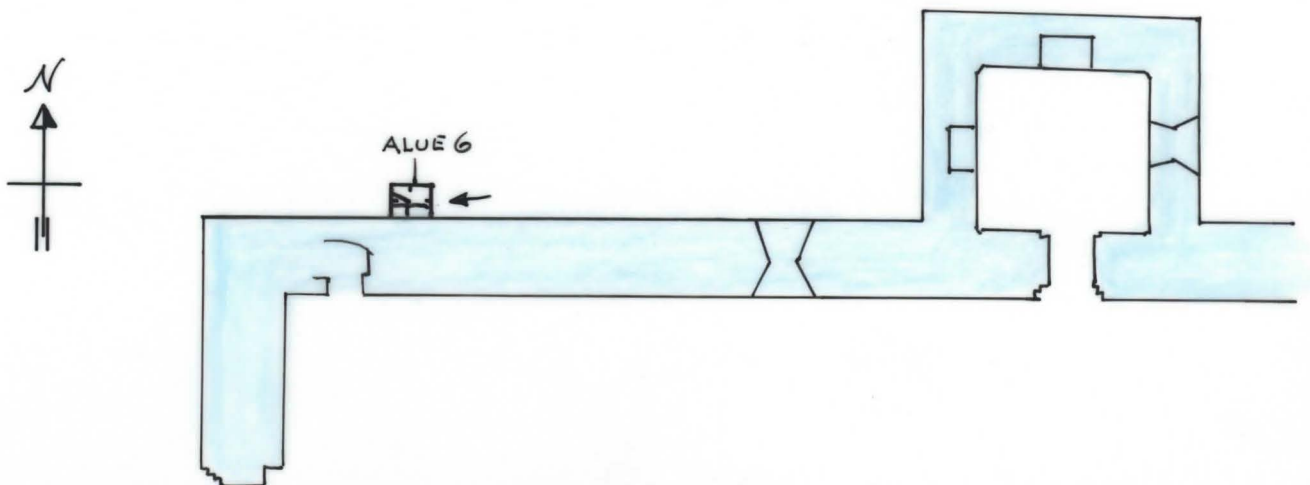
ALUE 6 1:50

Mikroliitti Oy

Timo Jussila

POHJOISSEINÄ 1:500

LIITE 1: VALOKUVAT

Kuva 1:

Alue 1, pohjoiseen, profiili "D", oikealla kirkon itäseinä. Kuvassa oleva mitta on 1 m. Kiveys liittyy mahdollisesti alttarin perustukseen.

Kuva 2:

Alue 1, etelään, yksityiskohta kirkon kaakkoisnurkasta, jossa kaivettu n. 80 cm:n syvyteen. "Kolo" perustuksissa.

Kuva 3:

Alue 1, kaivausalueen pohjassa olevaa tiililatomusta itäseinän vieressä n. 60 cm:n syvyydessä. Oikeassa laidassa kirkon kaakkoisnurkka.

Kuva 4:

Alue 1, yksityiskohta itäseinän perustuksesta, n. 80 cm kaakkoisnurkasta pohjoiseen. Maan pinta on ollut sammaleisten seinäkivien alareunassa. "Kolo" perustuksissa. Näkyvissä on myös tiililatomusta kaivausalueen pohjassa.

Kuva 5:

Alue 1, kuvattu etelään, profiili "B". Etulalla on kaivettu n. 70 cm:n syvyyteen, profiilin päällä kaivettu n. 30 cm:n syvyyteen. Harmaa kerros tiililatomuksen päällä ja länsipuolella on savista soransekaisista hiekkaa, jonka alla löyhää tasarakeista hiekkaa.

Kuva 6:

Alue 1, kuvattu etelään, vasemmalla itäseinää. Yleiskuva kaivausalueesta 1. Mitta laitettu profiiliin "B"

Kuva 7:

Alue 1, kuvattu etelään, vasemmalla itäseinää. Yleiskuva kaivausalueesta 1. kaivauksen päättyessä. Profiilia "B" kaivettu pois eli syvempää aluetta laajennettu etelään, alueen eteläosan kiveykseen asti. Kuvasta huomaa, että eteläosan kiveys rajoittuu ainoastaan pintaosiin (toisin kuin pohjoisosan kiveys). Kivikerroksen alaosassa on ohut tumma, hiilinen maakerros, jonka alla on tasarakeista hiekkaa. Tämän alla edelleen näkyvillä savinen soransekainen hiekkakerros. Kuvan vasemmassa laidassa pilkistää tiililatamus, joka ei ulotu kaivettua syvemmälle.

Kuva 8:

Alue 1, kuvattu etelään. Yksityiskohta profiiliin "B" takaisesta leikkauksesta. ks. edellinen kuva.

Kuva 9:

Alue 2, kuvattu itään, oikealla eteläseinää. Yleiskuva kaivausalueesta 2 n. 35 cm:n syvyydessä. Alueen koillisosassa (kuvan vasemmassa puolella) pilkistää kallon laki nokisesta ja likaisesta hiekkakerroksesta. Erilaiset maalajit erottuvat hyvin. (ks. kartta 1).

Kuva 10:

Alue 1, kuvattu itään. Kaivausalueet 1 ja 2 on aidattu ja peitetty kansin kaivauksen päätyttyä.

Kuva 11:

Alue 3 ,kuvattu länteen, kaivauksen alkuvaihe, alueen 3 kiveys paljastettu. Kuvan oikeassa laidassa alue 4 pintaosa.

Kuva 12:

Alue 3 ,kuvattu länteen, kaivauksen alkuvaihe, Lähikuva alueen 3 kiveyksen pintaosasta. Kiveyksen reunakivet ovat vielä paljastamatta.

Kuva 13:

Alue 3, kuvattu pohjoiseen, alueen 3 kiveyksen pintaosan pohjoislaitaa. Reunakivet ovat vielä osittain paljastamatta.

Kuva 14:

Alue 3, kuvattu etelään, alueen 3 kiveyksen etelälaitaa, josta on kaivettu osa n. metrin syvyyteen saavuttamatta kiveyksen pohjaa. Etelälaidan reunakiveys on vielä kaivamatta esiin. Oikeassa laidassa on kirkon kaakkoisnurkan peruskivi.

Kuva 15:

Alue 3, kuvattu pohjoiseen, alueen 3 kiveyksen pohjoislaitaa. Kiveyksestä on poistettu pienempiä kiviä. Oikeassa laidassa kiveyksen itälaidan reunakiviä, vasemmassa laidassa kirkon itäseinää.

Kuva 16:

Alue 3. Yksityiskohta kiveyksen itälaidan reunakivien välistä. Kuvassa näkyy kaivannon raja reunakivien alla. Reunakivet on asetettu puoliksi kaivannon ulkopuolelle, puoliksi kaivannon kivitäytteen päälle.

Kuva 17:

Alue 3, kuvattu länteen, alueen 3 kiveys on kaivettu kokonaan esiin reunakiviä myöten. Kiveyksestä on poistettu pienempiä kiviä pinnasta. Kiveyksen pohjaa ei ole saavutettu.

Kuva 18:

Alue 3, kuvattu etelään, alueen 3 kiveys on kaivettu kokonaan esiin reunakiviä myöten. Kiveyksestä on poistettu pienempiä kiviä pinnasta. Kiveyksen pohjaa ei ole saavutettu.

Kuva 19:

Alue 3, pohjoiskolkka alueen 4 kupeessa. Kirkon itäseinän perustukset on kaivettu esiin. Kirkon perustus tulee n. 70 cm:n syvyydessä parikymmentä senttiä seinälinjasta ulos. Kuoppa on kaivettu n. metrin syvyyteen. Vasemmassa reunassa kiveyksen pohjoislaitaa.

Kuva 20:

Alue 4, alueelle on kaivettu kuoppa, josta käy ilmi maakerrosten vaihtuminen. Pimnalla oleva sekainen hiekka-hienohiekka vaihtuu tiiviiksi hiesuksi (siltti) n. 50 cm:n syvyydessä.

Kuva 21:

Alueet 3 ja 4 kaivauksen jälkeen aidattuina. Alueen 3 pohjoiskolkan syvä kuoppa seinän vieressä on peitetty kannella.

Kuva 22:

Alue 6, ns. perustamistapatutkimuskuoppa pohjoisseinän ulkopuolella. Kuopassa kaivamassa FK Panu Nykänen. Kuoppa kaivettu n. 2 m:n syvyyteen. Ämpäri on peruskivien päällä, jotka tulevat ulos seinälinjasta n. 70 cm syvyydessä

Kuva 23:

Alue 6, pohjoisseinän ulkopuolella. Kaivauksen jälkeen kuoppa peitettiin kannella ja aidattiin.

Kuva 24:

Alue 6, Peruskivien alla vieressä pilkistää jousi n. 1,9 m:n syvyydessä. Jousi ulottuu kuopan seinän ulkopuolelle, mistä se koverrettiin esiin.

Kuva 25:

Alue 6, lähikuva "in-situ" jousesta peruskivien alaosan tasolla.

Kuva 26:

Alueelta 6 esiinkaivettu jousi. Jousi on n. 120 cm pitkä ja siitä on sahattu pois noin kolmannes

Kuva 27:

Alueen 1 ja 2 välille kaivetusta ojasta löydetty rautainen koriste. Koriste lienee peräisin "Taivällinen Jerusalem" -tyyppisestä kynttiläkruunusta. Esine oli lähes pystyssä n. 50 cm syvyydessä ja se ulottui 70 cm:n syvyyteen

Kuva 28:

Alue 7, "viillos" kirkon sisällä län-
siosassa. Alueen tarkoituksena oli
selvittää täytömaan paksuus, ja
kuinkapaljon voidaan kirkon län-
siosasta mahdollisesti kuoria
maata pois lattian tasoittamiseksi.

Kuva 29:

Alue 7, profiili. Alue on kaivettuna
n. 35 cm:n syvyyteen, muutama
sentti syvemälle kuin kirkon
koilliskulman pintamaa joka on
37 cm porraskiven alapuolella.
Tiilimurskan alla hiekkamaa, josta
ei tullut esiin luita vielä tässä
syvyydessä.

Saatteeksi

Pälkäneen rauniokirkon koekaivausten (1992) löydöt olivat jääneet luetteloimatta ja numeroimatta. Osa kaivauslöydöistä on ilmeisesti kadonnut tai jo aikoinaan heitetty pois. On myös mahdollista, että konservointiin lähetetyt löydöt ovat päätyneet suoraan varastoon. Säilyneet esineet ovat nyt (2009) luetteloitu. Raportissakin mainittu muototiili dokumentoitu (katso liite I), mutta heitetty sen jälkeen pois.

Liite I Rauniokirkon tiili

Ruodetiili Pälkäneen rauniokirkon koekaivauksilta 1992

Mitat: 29,5 x 8,5 x 5,5cm

Löytöluettelo

KM 92087

Luetteloinut Eeva Pettäy 2009

Alanro	Alue	Kerros	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat mm	Paino g
1	1	3	Lasi	Astia	Massa vaaleanvihreä. Lasipikarin levennetyn suuosan kappale	1		2,2
2	1	2	Tekstiini	Kangas	Nauha	1	27x185	
3	2		Lasi	Ikkuna	Massa vihreä	30	Paksuus 1-2	63,4
4	3		Kupariseos	Raha	Ruotsalainen kolikko vuodelta 1724	1	Halk. 23	3,2
5	3-4		Lasi	Pullo	Massa vihreä, jossa ilmakuplia. Monikulmioisen pullon kylkipaloja	4		78,1
6	3-4		Lasi	Pullo	Massa vihreä, jossa ilmakuplia. Kylkipala	1		2,7
7	3-4		Lasi	Ikkuna	Massa vihreä	10		13,4

Konservointilaitokselta palautettiin keväällä 2010 löytöjä, joiden joukossa oli myös Pälkäneen rauniokirkon kaivauksilta (Jussila 1992) löytynyt rautainen kynttiläkruunun koriste. Esine on nyt lisätty löytöluetteloon.

KM 92087

Alanro	Alue	Materiaali	Laji	Kuvaus	Kpl	Mitat	Paino
8	Alueiden 1-2 välinen oja	Rauta	Koriste	Koriste lienee peräisin "Taivaallinen Jerusalem" – tyyppisestä kynttiläkruunusta. Katso raportin kuva 27.	1	Pituus 35,5 cm	177,9 g

Eeva Pettäy
25.8.2010